

העיר הקסומה, בה איש אינו דואג...

רבים המקרים בהם אני שואל את עצמי, האם אנו נהיים טיפשיים? או חכמים מספיק בשביל לאפשר לעצמנו להיות טיפשיים? שמא, אולי עצלנים? הייתכן כי כל התפתחותנו כבני אנוש היא לשם אי-העשייה? לשם קבלת המוכן? נהיינו כה חכמים כדי שלא נצטרך להיות חכמים.

דוגמאות לדבריי קיימות ללא קץ, למשל, בראשית ימינו, נאלצנו לרדוף ולצוד את הבהמה לשם אוכלה בכל פעם שחשנו רעב. אחרת היינו נכחדים. אט-אט הפכנו חכמים יותר ממנה וכך שליטתנו עליה נהייתה מחוכמת יותר ויותר עם חלוף השנים. מהציד, עברנו לגידול החיות במרחב מחייתנו, כל קבוצה או משפחה גידלה את מזונה שלה. לאחר מכן, אחזקת המזון הפכה נחלתן של בודדים ואחרים היו צריכים "לשלם" עבור המזון ולכל תקופה, המשאב הנצרך שלה באמצעותו שילמו – מים, אדמה, זהב, כסף, נדל"ן וכיוצא בזה. משם ועד היום פיתחנו ושיכללנו את תעשיית המזון, ממסעדות, בהן האדם מגיע, מזמין, ממתין, אוכל, משלם והולך, לשיטת ה - Fast Food, שם אינך צריך לחכות אפילו. ההמתנה הפכה פעילות בלתי נסבלת מסתבר. אך זה לא נגמר שם. משלוחים מיד הופיעו, פן ייאלץ בן האנוש העצלן לקום מכורסתו, להתרחץ, לצאת מביתו וללכת למסעדה.

ניתן, כמו כן, לתת את הדעת על פעולת החשיבה, שגם היא, ללא שליטתנו, או שמא כן, הפכה למייגעת עד מאד. לא אתיימר, כמובן, ואומר כי אני נהנה מלאתגר את עצמי בבעיות קוגניטיביות שונות ובתרגולה של החשיבה, וכמובן שגם אינני מאמץ את מוחי עם תהיות פילוסופיות רבות ובחיפוש אחר פגמים כאלה ואחרים המחספסים את חיי או את אישיותי. ההפוך הוא הנכון, אינני שונה, החיפוש אחר העיר הקסומה הזו, בה אף אחד לא דואג ובה הכול מוגש מוכן, אינו פוסק לעולם. כמובן שכניסה אליה תעלה לך במוח אחד. מי מאיתנו אינו חפץ בלזכות בדוד עשיר שיעניק לו צ'ק ענקי של אין-דאגות או שיריש לו חלקה גדולה של חוסר התמודדות. הצורך הזה, או האינסטינקט לחפש את השקט, "לחזור אל הרחם" (פרויד, 2009), שם דואגים לנו, שם אי אפשר לפגוע בנו ושם אין אנו נדרשים לחשוב יותר מדיי קיים בכולנו ומבקש לצאת.

בשגרת יומנו, אנו תרים אחר הסחות דעת וכיסויי עיניים שונים ומשונים אשר יסייעו לנו להימלט מההארה שאולי משהו אינו כשורה, אולי אפשר יותר, ואם כן, אז מה? ואם יש את ה"מה", אז כיצד נשיג אותו? אולי זה יהיה קשה? חשיבה זו, כבר מאד קשה ואף מעייפת וכנראה שתיאש אותנו. אני תוהה לעצמי, כיצד בדיוק החלה הפילוסופיה? האם זמן פנוי הביא לחשיבה והחשיבה גררה בעקבותיה שאלות?

ניתן לטעון כי המרדף לטמטום הוא "תחבולה" של בעלי הכוח שמטרתם לעמעם אותנו כדי שלא נחשוד במעלליהם ושם יש נושא מסוים שלרגע נשמע מבלבל, עדיף ללכת ל"מומחה" וזה יגיד לנו בדיוק את הרצפט המתאים לפתרוננו. מומחים כמו פוליטיקאים, בנקאים, רופאים, פסיכולוגים, מורים ובל נשכח, הורים. "המדכאים הם אלה אשר פועלים על בני האדם במטרה להורותם ולסגלם אל המציאות, שאין לגעת

בה" (פרייה, 1981, ע' 84). ניכר כי החולשה של אחד הוא הכוח של האחר (ניטשה 1882), חולשתו של האזרח התמים הוא כוחו של בעל הכוח. כבר בבית, עם הילד, הוריו עוצרים אותו מלהיות הוא, "בית סוהר של מוסכמות", כך מכנה זאת כהן (2008), "מקובלות, מסורות, תורות מוגמרות ואנו מאבדים את סקרנות הילדות, מקוריותה, העזתה לחקור, לבדוק, לשאול, להטיל ספק, לגלות ולבקר, להיות ספונטאני ויצירתי" (כהן, 2008, ע' 9). עוצרים את הילד לומר את שעל ליבו ולהתנהג ע"פ דחפיו, "אל תחשוב – יש כללים". ילדים מתבקשים לקבל מסקנות מסוימות, במקום שיעודדו אותם לחשוב בכוחות עצמם (Hare, 1987), ראסל מכנה זאת "קבלה סבילה", הוא מוסיף, כמו כן, כי ילדים נתפסים על-ידי קבוצות מבוגרים שונות, כחומר שיש לעצבו לבני אדם הבאים לענות על מטרה ידועה כלשהי (Russell, 1916, p. 144).

הכול מוכן בשביל הילד התמים, המסגרות, החוקים וגם העונשים, שכן במקרים רבים, חינוך באמצעות עונשים, ציות ומשמעת הינו פופולארי בחברה המערבית ובמקומות רבים אחרים. לפחד יש את הפוטנציאל להשגת תוצאות בדרך מהירה ושניתן לראות אותן בעין. ראו חוקים, ראו נורמות, ראו מסורות ומנהגים. למה כל אלה משמשים אם לא כאמצעים לשם שימור של ה"ביחד". הפחד משמר אותנו כחברה (פרום, 1977), מונע מאיתנו לבצע את שעולה על רוחנו, גורם לנו לשקול את מעשינו, את מילותינו, ותגובותינו. הפחד מלהיות שונה, חריג, הפחד מלהיות עצמינו. מדוע שנעשה זאת? הרי אם אהיה שונה, אודח הצידה, לשוליה של החברה, אני אחשב כסוטה. Rand (1961) טוענת כי חברה הנשלטת על ידי פילוסופיה של לוגיקה והיגיון, אין בה מקום לשלטונם של פחד ואשמה. היגיון וחשיבה דורשים חופש, ביטחון עצמי והערכה עצמית. זה דורש את הזכות לחשוב ולפעול לפי מצפוננו והערכתו העצמית של האדם, הזכות לחיות ע"פ שיפוטו העצמי והעצמאי של האדם עצמו. "חופש אינטלקטואלי ורוחני אינם יכולים להתקיים ללא חירות פוליטית, חירות פוליטית אינה יכולה להתקיים ללא חירות כלכלית" (Rand, 1961, p. 20).

בהתאם לכך, שלפחד יש תפקיד מרכזי בשימורינו כחברה ובנוסף, הוא מביא לתוצאות מהירות ושנראות לעין ועל כן משתמשים בו בחינוך, מתחילה, או נמשכת הבעיה. מדוע אנו רודפים אחרי התוצאה המהירה והנראית לעין? מדוע, לדוגמה, אנו מדקלמים לילדינו כי "אסור לקלל", ולא מספקים להם את ההסבר העומד מאחורי דקלום זה? מדוע אסור לקלל? מהן ההשפעות שעלולות להיווצר מכך? או כיצד זה עלול להשפיע עלינו אם יקללו אותנו? מדוע אין אנו גורמים למושא הלימוד שלנו, לתלמיד או לילד, לגבש את דעותיו דרך חשיבה והבנה ובמקום זאת אנו מעבירים מסרים חינוכיים רבים דרך דקלום, כפייה ושינון שהן דרכים מהירות ו"יעילות" יותר, אך האם הן יוצרות אדם "טוב" יותר או חושב יותר? היכן הסובלנות? היכן הסקרנות והציפייה? היכן הקבלה שמהו לא תמיד ייצא איך שרצינו. שהפסל שעטים אנו לעצב, יצא מעט נוטה ואולי טיפה מחוספס או סדוק. אנו ללא הפסקה משעתקים ומשכפלים את עצמינו, "מכניסים" את

צעירינו לחברה, לעתיד, למכנה משותף ולקונפורמיות, ובאותה הנשימה, אנו מעודדים ליצירה, למקוריות ולאינדיבידואליות.

כהן (2012) בספרו, העוסק באוקסימורון, מביא לידי ביטוי את ההפכים הנפגשים בכל אספקט בחיינו, הוא מתאר כי האוקסימורון בנוי על צירוף של הפכים, אמירות אבסורדיות, פרדוקסים וכו'. את זאת ניתן לראות בחינוך כאשר מחנכים את הילד לאינדיבידואליות, לתחרותיות ולפיתוח עצמי במקביל לאהבת הארץ, לקונפורמיות ולחשיבה חברתית וגלובאלית. אינני מתכוון כי הפכים אינם יכולים להיפגש וכי חינוך ע"י הפכים לא יכול להפיק תועלות רבות, כי הוא יכול וכך מתחנכים בתרבות המערב. אך יש להכיר את הקושי ואת הבלבול הפוטנציאליים הטמונים בחינוך פרדוקסאלי זה ושהם יכולים להשפיע לשלילה על הלומדים (הילדים).

הביקורת

יהיה יהיר מצידי וקשה מאד למתוח ביקורת על נושאים כגון אלה לפני שאתן הגדרות ברורות לדברי, שכן כשבאים להתדיין על כל נושא שהוא, כדאי שהדיבור יתבצע באותה שפה ועם מושגים זהים. באומרי "טיפשות" או "עצלנות", אין אני מתכוון לסוג הפעילות או לרמתה האינטלקטואלית שהיא דורשת. כל וכלל לא. אין אני מכוון לאינטלקט כלל.

הביקורת המרכזית שלי היא שכיום מאד קשה לגרום לאדם הממוצע להתנסות בדברים חדשים. להוציא מטירתו הנוחה והמאובזרת, אל עולם שאולי הוא לא יכיר, ושיש סיכוי שלא יאהב. "עזוב, אין לי כוח", נאמר כשמבקשים לצאת לטיול או לכוס קפה. "עזוב אותך, זה משעמם", אם מציעים לנו פעילות שהתנסינו בה פעם אחת, אך אז, במקרה, לא נהנינו בה כל כך. "מה אתה חופר?" , כאשר מישהו מדבר על נושא שאין לנו מבינים בו כל כך, או שאין לנו מתעניינים בו כשם שהוא מעניין את הצד השני. לומר לאדם להפסיק "לחפור" שווה ערך מבחינתי ל"תשתוק", "אל תשמיע את עצמך", "הרמה גבוהה לי מדיי, הבה נרד מדרגה".

ייתכן כי פה יהירותנו באה לידי ביטוי, הרי שכיח המצב בו אנו בטוחים שאנחנו יודעים הכול לגבי הכול, או בטוחים שאנו מכירים את עצמנו לגמרי ומכאן, יכולים לחזות בדיוק איך נגיב כלפי כל גירוי שיעמוד מולנו, כלפי כל התנסות שנחוה. אנו יודעים שזה יהיה משעמם, אנו יודעים שבגלל ניראותו המבלבלת או השונה, את המאכל הזה לא נאהב. אנו ללא הרף, נצמדים למוכר, חותרים לעבר הידוע ואוכלים בלחם רק את הרך, שכן הרבה יותר קל להתמודד איתו – הוא הרי יותר רך!

מהו הפחד הזה? מהי היהירות האין-סופית הזו שמוציאה מאיתנו "אני יודע הכול, התנסיתי בהכול ולא יכולות או לא צריכות יותר להיות הפתעות בחיי?" ייתכן כי היהירות הזו היא במהותה מסווה לחוסר הביטחון שלנו לגבי עצמינו או הפחד מתסכול, אכזבה או דחייה אשר עתידיים לבוא אם נעז להתנסות. קל

יותר למצוא בת זוג ממבחר בנות אותן אני מכיר, אך זה יהיה קשה כפליים, לפחות לי, לגשת אל מישהי זרה לחלוטין ולומר לה את שעל ליבי. "עזוב, היא לא תרצה אותי", "מישהי כמוה... מה יש לה לחפש במישהו כמוני?" הפחד מלהעיז מלעשות. הנחת המופלאה הזו שאנו חשים כאשר באמצעה של פעולה מאתגרת או קשה, אנו חדלים מלעשותה ונמלטים בחזרה אל העיר הזו, בה אף אחד לא דואג. איזה מקום נפלא הוא העיר הזו... האומנם כך הדבר? מה כה נפלא בה? מדוע אנו ללא הרף מנסים להיכנס אליה?

ניכר כי אנשים נוטים להימנע ממצבים של חשיבה מרובה, התלבטות, חרדה, מאמץ, חוסר וודאות וכו'. לפי ראות עיני, ללא חוסר וודאות, לא נדע מהי הוודאות, ללא דאגות, לא נדע מהי הרווחה, ללא קשיים, מכשולים ומחלוקות, לא נדע מהי התגברות, הצלחה וכוח. כוונתי היא שללא החיסרון, ללא הרע, לא נכיר את היתרון, או את הטוב. פשוט נחדל מלהתקיים. כמובן שלכל מטבע יש שני צדדים, אך ענייננו הוא הצד בו איננו בטוחים, בו איננו יכולים לחזות מה יקרה, ובו עלינו לאפשר לעצמינו לנסות ולסתכן באכזבה פוטנציאלית. איך נדע מהי הצלחה אמיתית, אם היא תהיה צפויה לנו תמיד? לשם כך, עלינו להסתכן בלהיכשל.

מהרגע הראשון בו אנו מתנהגים על פי דחפינו, תחושותינו וסקרנותנו האנרגטיים והטבעיים, החברה מדכאת וממצעת אותנו אליה, מסירה לנו את השוני בין אחד לאחר, את היצר לסקרנות ואת היצר לעשייה. כילדים אנו שואלים אין-ספור שאילות, אין דבר שלא מעניין אותנו, אנו כל הזמן מחפשים לעשות אין-סוף דברים, וכתגובה חינוכית מהחברה, אנו מקבלים רשימה יפה ומסודרת של כל מה שאסור לנו לעשות. "אל תשתולל", "אסור לקלל", "לא לשחק בכדור בבית", "לא להפריע... להרעיש, להרביץ". כמו כן, ניתן לראות דוגמאות מוקדמות יותר לנקודה זו בספר פופולארי מאד, או על גבי שתי לוחות אבן מפורסמות. שמונה מתוך עשרה דיברות שנכתבו ע"י אצבע ה' והוגשו למשה רבנו על הר סיני ציינו בפני עם ישראל מה לא עושים, על מה יענשו וממה לפחד.

פרויד (2009) מציע כי החברה מסרסת לנו את האגו ע"י פיתוחו של סופר-אגו ורגשות אשם בלתי פוסקים. בשלב מסוים, אנו חשים את האיסורים הללו כאילו הם באים מתוכנו, כאילו אנו מאמינים בהם בעצמנו והם שלנו. מעין הורים בתוך נפשנו, אך לא ההורים הטובים שמפתחים, מחבקים ומקבלים, כי אם ההורים או מורים המענישים ומשפילים אותנו ומטיחים בנו עלבונות ונקיפות מצפון.

ככל שעולה הילד בסולם החיים, אנו המבוגרים מצמצמים אותו. את כנפיו אשר הולכות וקטנות ככל שגילו עולה, אנו בצורה עדינה, איטית ובלתי נראית, מדביקים לו אל גבו. ככל שגילו של האדם עולה, פתיחות דעתו, תמימותו וסקרנותו קטנים. מושגים כמו "התאמה", "הפחתה", "צמצום", והחשוב מכל – "עיצוב", הם אלה המנחים אותנו בעשייה החינוכית ובבואנו להרים עתיד אנושי חדש. גם כאשר ההורים, אשר מעודדים את ייחודיותם של ילדיהם ומאמינים בכך בלב שלם, פעולותיהם ישיגו את ההפך הגמור, שכן הדחף או הצורך בקונפורמיות, על אף עוצמתו, פעמים רבות לא ניתן להבחין בו כלל (כהן, 2008).

ניטשה (2008) טען כי החינוך הוא הריסת היוצא מן הכלל לטובתו של הכלל. בספרו "מות האלוהים" (1999), הוא מתאר רעיון המתחיל לא מטענה פילוסופית אלא תרבותית וסוציולוגית. הוא טוען שקרה משהו בתרבות. הוא איננו מנסה להוכיח את מות האלוהים, אלא הוא פשוט מנסה להציג תהליך שמתרחש בתרבות האדם. הוא מציג את התהליך ככזה שפחות ופחות, אנשים מקשרים עצמם לאל וכך נוצרת חברה חדשה שאלוהים אינו לוקח בה חלק. המודרניזאציה הרגה את האלוהים, והאדם המודרני נותר ללא מוסר שידריך אותו. מוות זה של האל מוביל את האדם להיות ניהיליסט (תפיסה פילוסופית, השוללת ערכים ומוסדות מסורתיים ומאמצת צורת חשיבה השוללת את הצורך באמונה כדי להגיע למימוש או לגאולה). החיים האמיתיים מתקיימים מכוח יכולתו של היחיד לעצב את עצמו כאדם ריבוני וייחודי, המחוקק לעצמו את יעדיו ואת ערכיו ומגשימם בחייו. על ידי "הריגת" האל, העול של הדת מוסר ונפתח פתח ליצירת תורות מוסר חדשות המנותקות מהדת. מפה גם מגיעה האחריות של האדם על עצמו. ניטשה האמין שבני האדם רק הרוויחו ממותו של אלוהים. לטענתו, האלוהים הנוצרי רק כובל את בני האדם, ועכשיו, כשהאל אינו עומד בדרכם של בני האדם, הם יוכלו למצות את כל העולם הזה. ניטשה טוען כי האלוהים הוא אינו יותר מצורך פסיכולוגי. כמו כן, הוא טוען כי האלוהים היה ההמצאה הגדולה ביותר של הפסיכולוגיה האנושית (ניטשה 1999). את המילה אחריות ניתן לקשר אל המילה חירות, שכן האחריות של האדם לגורלו הולכת יד ביד עם חירותו. כך גם בחינוך, מידת האוטונומיה של הילד נקשרת למידת אחריותו על מעשיו. על אף שפעמים רבות ילדים מקשרים את מושג ה"אחריות" להצלחה, כישלון ועונש (כהן, 2008), "ככל שמוטלת על הילדים אחריות גדולה יותר על פעולותיהם, כך למעשה מוענקת להם מידה גדולה יותר של חירות" (שם, ע' 185).

בנקודה זו של ניטשה, בה הוא רואה במות האלוהים כמושא חיובי אשר טומן בחובו רווח לבני האדם, ניתן לראות, בנוסף לחיוב, את הסיכון החבוי בהעברת האחריות של מעשיו של האדם אליו, והסרתם מן האל פותר הבעיות. האם מתנה זו, מתנת החופש אשר טמונה באחריות, היא משהו שמלכתחילה חפץ בה האדם? ייתכן וזו אינה מתנה כלל, אלא מעמסה ונטל על האדם.

הגענו היום אל הנקודה בה ההרפתקה האינטלקטואלית ופעילות מחשבתית, מראש מרתיעים, מפחידים ומעייפים אותנו. מעייפים אותנו עוד לפני הפעולה עצמה. החירות מעייפת אותנו, ועתה אנו נסוגים ממנה עקב איזושהי חרדה לא רציונאלית, או שמא מתוך סלידה או הימנעות ממאמץ כזה או אחר. ייתכן וכי אנו מפחדים לטעות, כמו כן, ייתכן והחיים כיום, הפכו מלאים במגוון רב של גירוים שמהלכם מעייף אותנו ואין אנו חותרים אחר מטלות נוספות.

שליטה פירושה תודעה, וכאשר התודעה אט-אט נרדמת השליטה על עצמינו פוחתת. אך עניין זה הפך למטרנתו, זהו הגביע הקדוש אליו רבים מאתנו שואפים. אין אנו רוצים להיות בשליטה, מפני ששליטה, פירושה, אחריות. אי לכך, המנוס מהחופש (פרום, 1977) כה מעודד ומרגיע, שכן חופש אמיתי, פירושו, להיות

לבד ולהיות לבד אומר שעליי לקחת אחריות למעשיי, דבר שאני או רב בני האדם מאד לא מעוניינים בו. מה יקרה אם אסון ייפול עליי? זו תהיה אשמתי בלבד – אני אינני מעוניין באשמה הזו ועל כן, אני רוצה שיגידו לי מה לעשות ואז את תקלה מתרחשת, אז לא אני הוא האשם. מדוע כך מערכתנו עובדת? אשמה?

אחריות היא מעמסה כבדה מנשוא ומעטים הם אלה המקבלים אותה, ועוד יותר מעטים הם אלה המחפשים אותה וגם אלה, על אף כל חיפושם, לעיתים מטילים אותה על חשבונו של זולתם. "אף אחד מהם לא לקח אחריות, אז הוא היה צריך לקחת אותה" – כך "בלית-ברירה", כמעין קדוש מעונה, אז אם ארע דבר מה, לא הוא יהיה אשם, שכן, לא מרצונו לקח על עצמו את האחריות. בנקודה זו, מהרהר אני לעצמי ושואל, מדוע בכלל מחפשים אנו את האשמים? האם זה יביא לנחת כאשר האחראי יזוהה? מה יספק לנו זיהוי? האם הידיעה הזו תגרום לתיקון? ומדוע אני מחפש את הרגיעה או את הנחת המחשבתית הזו? לא עדיף להתמקד באיך האירוע עצמו השפיע עליי? איך עליי להתפתח ממנו? מהי אחריותי לגבי עצמי בכל העניין? "כל היכן שהיה נערך חיפוש אחר אחריות, המחפש היה תמיד זה יצר הרצון להעניש ולשפוט" (ניטשה, 1999, ע' 81). עם זאת, מציע ניטשה, כי כל מסעות החיפוש שלנו אחר נושאי אחריות, הוא לשם כוח, כוח אלוהי, היכולת לשפוט ולהאשים. החופש ניתן לנו, יצורי האדם, בכדי שנוכל להיענש (ניטשה, 1999).

מנגד, אחריות האדם החושב היא לא זו המכוונת לאשמה, מציאת פיתרון ומעבר לכיבוי השריפה הבאה, כי אם להבנת המשמעויות של האירועים והחוויות שאני חווה יום-יום בחיי. את משמעות זו שאנו נותנים למתרחש כינה דיואי (1960) "המרכיב האקטיבי" במערך הניסיון שלנו. כוונתו, היא שכאשר אנו חולפים על פני אירוע, או מראה מסוים ואין אנו נותנים לו כל משמעות, או שאנו מאפשרים לו לחלוף על פנינו כשם שכלל לא היה שם, אז אנחנו פאסיביים כלפיו והשפעתו לא תישאר בנפשנו או במערך הניסיון שלנו. כאשר אנו מספקים משמעויות לדברים ולאירועים, כאשר אנו אקטיביים עם מה שמולנו, אנו פותחים את עולם הניסיון שלנו, ומאפשרים לעצמנו למידה והתפתחות (דיואי, 1960).

לעומת אנשים מבוגרים, אצל ילדים, הפחד הזה עדיין לא הושרש. עדיין אין להם את הרתיעה הזו מפני שתהליך "עיצובם" עדיין לא תם. הם עדיין, ברוב זמנם, מתנהגים לפי זהותם האותנטית (רוסו, 1944) והמקורית ואין הם יודעים שתוך זמן קצר יודבקו עליהם סיסמאות החיים. הייתכן כי יכולת החשיבה של אדם מבוגר פחותה או נחותה מזו של ילד? טבעי לחשוב כי ככל שאני מתבגר, היכולת שלי לחשוב מתפתחת ומשתפרת, אך האם נכון הדבר?

הצעד הראשון, כך לי זה נראה, במרוץ המתמיד הזה לעבר ה – "פחות" הוא הצמצום או הביטול של המחשבה הילדותית, המזעור של יצירתיותם של ילדים אשר מנותקת בתכליתה מן המקובל של המבוגרים. הניסיונות של המעצבים להשיג שליטה על ממשיכי דרכם ולנתב את עתיד האנושות לפי ראות עיניהם, על אף שאינם יודעים כלל מה טמון בחובו או כלל איך הוא יראה (רובינסון, 2011) מראים הצלחה.

כעת, עולה לי התהייה כי בחברה בה מלמדים אותנו מגיל צעיר בעיקר מה אסור לעשות, איך ניתן לגדל אדם סקרן, אדם ההולך אחר ליבו ושכלל מסכים ללכת מלכתחילה. אין זה מפתיע שאנו מסרבים לקום מהספה הנוחה ולצאת מאותה עיר ללא דאגות לזמן מה. לפי לסרי (2004ב'), אנו הופכים את הידע לסטטי ולמרכז ההווה החינוכית, מה שמייצר מערכת של נורמות אחידות שבה מתויג האדם על-פי ביצועיו בזכירה ושינון. תפיסת ידע זו, לפי לסרי, היא אמצעי רב עוצמה לדיכוי האדם שמערכת החינוך עושה בו שימוש יעיל. זאת משום שמטרתה היא לנרמל את האדם ולא לפתח את ייחודיותו. אסור לנו לחרוג מן הגבולות, מהמותר, אנו משחקים עם רגשות האשם שלנו, עם ה"אני העליון" שפותח אצלנו ושומר לנו כל הזמן היכן גבולות המותר, והמצפון שלנו בא לידי ביטוי בויתור על דחפינו (פרויד, 2009). חברה דכאנית המצמצמת לנו את האפשרויות, על אף שלעיתים נראה לנו כי הן רבות, ועוד מצפים מאנשים "להגדיל ראש"? לחשוב מחוץ לקופסא? ניתן לזהות פה צביעות מסוימת. לא מאפשרים לנו לחשוב בשביל עצמנו, כי אם מכתיבים לנו ומעצבים אותנו באופן סמוי ו"נהדר". נאמר לנו איך לחשוב, על מה ומתי, אז מן הסתם, חשיבתנו מתנוונת, סקרנותנו נובלת ויצרינו נעלמים עם התבגרותנו.

במקום מטמטם שכזה, וכמובן שאינני מקרה חריג, אני מאמין כי מקומי ותפקידי הוא לנסות ולהתגבר על הדיכוי, על הטמטום הסמוי הזה. מטרתני היא לגרום לאנשים לשאול שאלות, להתעניין, להבין שמתבצעת עליהם שטיפת מוח, לקום ולומר, "אני עכשיו רוצה לגלות", "נמאס לי מלקבל, אני רוצה להשיג". אני חותר, ע"פ השקפתי, לעולם בו דבר אינו מובן מאליו, עולם בו מחפשים התמודדות, לא נכנעים ללחצן של חששות, ו"חפירות" הן לא מונח שלילי או ארכיאולוגי בלבד. אני, גם כן, בין אלה הצריכים להתנתק מן הצייתנות המושלמת והמשולמת הזו, מאי-החשיבה הנינוחה ומה"מאמץ" המכביד של הפילוסופיה ושל הפעלת ה"גלגלים".

האינטליגנציה שלי?

אם היו שואלים אותי היום, ובעבר כבר שאלו, ואני סבור כי בשלב כזה או אחר רובנו נשאלים ע"י איזה מחנך או הורה, או איזו דודה נודניקית, "במה אתה חזק?" / "במה אתה טוב?". אז במה אני חזק... ובכן, אני מאמין שהייתי עונה היום, "אני חזק בהתפלספות". כן, זו תהיה תשובתי. אני יודע "להתווכח". מה זה בכלל אומר? ישאל אחד, ומה נותנת לך ההתפלספות הזו? ישאל אחר.

אם כך, אפתח ואומר, כי אין דבר מהנה יותר, היות ואנו חיים בתרבות המתבססת על כמות ומהירות, מאשר לחוש מנוחה מהתחרות. כאשר אין מטרה ואין ציפייה כלפי איש, לגבי כל נושא המעניין אותו, בכל זמן שהוא. תחושה של חירות הנובעת מתוכי, מעצם הווייתי, וכלל אינני חש צורך בהסברים, בשליטה, בהתחשבות, בתחרות, בהספק או ביעדים. אני נהנה לעיתים לדמיין לי עולם בו כלל אין את המתח הזה; המתח הזה של "הקידמה", של מי יותר טוב, יותר יפה, של מי מגיע ראשון והכי הרבה.

השאלה שאין עליה תשובה (אריסטו, אצל כהן, 2005). אי-התשובה הזו, בעצם מבטיחה לי מסע שאינו נגמר לעולם, התמודדות שאינה פוסקת עם השאלות המהותיות והפילוסופיות בחי, ואת התשובות אני מחפש בתהליך החיפוש עצמו ובכתיבתי את הסיפור שלי.

הפילוסופיה בשבילי, מהות השיחה, זו הקבלה. אותה עיר שבה אין דאגות נמצאת ומתקיימת מתוך חוסר התחרות וחוסר הדירוג אשר מקבלים במה פתוחה ואין סופית בדיון פילוסופי. ניתן לומר שאני תמיד מנסה להשרות אווירה כזו, גם על עצמי וגם על סובבי, שכן היא מאפשרת נחת חברתית, התעלות מנטאלית, ניתוח עצמי, פיתוחו של העצמי והפצתו על הסביבה. כל אלה מהווים את עצם קיומי ומסייעים בהיכרות ארוכת השנים שלי עם עצמי.

היכולת להשרות על אדם מרגוע מהמרוץ היום יומי אחר תשובות ותוצאות היא יכולת נדירה וחשובה מאין כמוה וזו בדיוק היכולת ש"מתעצבת" על ידי אלה האוהבים אותנו. המסוגלות להתנתק ולהתרחק לעולם בו לא תישפט, אל עולם בו אין טועים וצודקים, זמני ככל שיהיה, נותנת את המקום להתפתחות, לאהבה, לחלימה ולעצמיות לפרוח. כחלק מהשקפתנו של ניטשה, הוא רואה בפילוסופים כמנותקים מחוש היסטורי. (ניטשה, 1973). אני מאד מתחבר אל טענה הזו מתוך חתירה לניתוק מן המרדף אחר הזמן וההספק, ניתוק זמני מהקיים. אין זה שאנו מאמינים שהקיים אינו שם, הוא שם, כפי שטען, אך אין אנו יכולים לאחוז בו, אי לכך, הוא מוסיף, אנו נתור אחר הסיבות לו.

פן נוסף ואף חשוב מאין כמוהו, עליו אני שם דגש רב בפילוסופיה, הוא שוויון. שוויון בשיחה, עליו לקבל ערך עליון, אין צודקים או טועים, אין משכנעים ומשוכנעים, יש דעות, תגובות וספקות ולא תמיד צריך לצאת עם תשובות וסיכומים, בניגוד לטבענו. כמובן שקיימת היררכיה ויחסים של מרות במסגרות השונות, אך הללו אינם צריכה לנבוע ממקומות של כוח, רגשי נחיתות וחוסר ביטחון, בייחוד לא במסגרת המשפחתית החינוכית.

ביבליוגרפיה

- דיואי, ג' (1960). דימוקרטיה וחינוך : מבוא לפילוסופיה של החינוך . מוסד ביאליק.
- כהן, אי (2012). הפכים נפגשים : הספר הקטן גדול של האוקסימורונים . אמציה.
- כהן, אי (2008). פילוסופים קטנים . אמציה.
- כהן, אי (2005). אלף הפנים של האני . מפגש.
- לסרי, די (2004ב). פינוקיו יורד מהפסים . ראש פינה : באופן טבעי.
- ניטשה, פי ו' (2008). אנושי, אנושי מדיי : ספר לחופשיים ברוח . הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס.
- ניטשה, פי ו' (1999). מות האלוהים ותכלית האדם . רקפת.
- ניטשה, פי ו' (1973). שקיעת האלילים ; פרשת ואגנר ; הנה האיש ; אנטיכריסט ; אגרו . שוקן.
- פרויד, ז' (2009). תרבות בלא נחת . דביר.
- פרוס, אי (2001). אמנות האהבה . מחברות לספרות.
- פריירה, פי (1981). פדגוגיה של מדוכאים . מפרש.
- רובינסון, ק' (2011). המקום הנכון : למה חשוב לעשות את מה שאוהבים . ירושלים : כתר.
- רוסו, ז', ז' (1944). אמיל או על דבר החינוך . דב-בר אהרונסון.
- Hare, W. (1987). Russell's contribution to philosophy of education, *Russell* 7 (1):25-41.
- Rand, A. (1961). *For The New Intellectual*. New York: Penguin Group.
- Russell, B. (1916). *Principles of Social Reconstruction*. London: Allen and Unwin.

